ZEIST IN DE BAN VAN DE BELGISCHE OPSTAND

Met de vorming van de eerste Benelux door het Wener Congres in 1814/1815 was de kiem gelegd voor de Belgische Opstand in 1830. Het in de jaren 1829 en 1830 toegenomen verzet van de Belgen, die tegen hun zin bij het Noorden waren gevoegd, groeide op 25 augustus 1830 uit tot een ware revolutie. Prins Frederik werd onmiddellijk door zijn vader met een leger naar de Zuidelijke Nederlanden gestuurd om de rust te herstellen.
Daarvoor waren paarden nodig en ook Zeist moest een steentje bijdragen in het vervoer van de troepen. De Gouverneur van de provincie Utrecht schreef op 31 augustus 1830 de burgemeester van Zeist, die tevens burgemeester van Driebergen en Sterkenburg was, ervoor te zorgen dat de volgende dag, 's avonds 6 uur op het Vreeburg te Utrecht aanwezig zou zijn een getal van dertig wagens, ieder met een voerman en twee paarden, om te strekken tot vervoer der troepen naar Antwerpen. De burgemeester werd daarvoor persoonlijk verantwoordelijk gesteld. Deze nam blijkbaar het zekere voor het onzekere, want in het gemeentearchief zit achter de brief van de Gouverneur een lijstje met 32 namen van mensen, die aangeschreven werden om te zorgen voor een wagen, voerman en paarden.
De missie van prins Frederik was overigens van korte duur, want hij moest na vier dagen Brussel al ontruimen.

Daarna kwam de mobilisatie van de troepen volledig op gang. Op 31 augustus kreeg de burgemeester het verzoek de miliciens-verlofgangers onverwijld op te roepen zich op 2 september 1830 te melden aan het voormalig Paleis aan de Witte Vrouwenstraat te Utrecht, de huidige Universiteitsbibliotheek. Verlofgangers die door ziekte waren verhinderd, moesten worden onderzocht. Wanneer er geen gevaar was dat de ongesteldheid of het gebrek daardoor zou toenemen, moesten zij worden opgenomen in het militair hospitaal.
Op 30 september 1830 werden de miliciens van de reservelichtingen 1829 en 1830 opgeroepen.

Intussen spoorde de Gouverneur de burgemeesters bij circulaire van 3 oktober 1830 aan om alles te doen om onder de bevolking onrust te voorkomen. Dat dit nodig was blijkt o.a. uit een proces-verbaal, opgemaakt door burgemeester F.N. Van Bern, als burgemeester van Driebergen, op 7 oktober 1830. De burgemeester, vernomen hebbende dat ene zekere Cornelis Zandkuil onrustwekkende gesprekken had gehouden, deed voor zich verschijnen Pieter Bilderbeek en Johannes Hilkhuijsen. Zij verklaarden dat Zandkuil hen had verteld dat er al een schip in Scheveningen gereed lag, waar de koning, zo hij moest vluchten, in kon gaan. Op het proces-verbaal staat 'Pro Justitia', dus het recht zal zijn loop wel hebben gehad.

Inmiddels had de koning de 'gehele natie te wapen geroepen'. De Gouverneur zond op 7 oktober 1830 aan de burgemeesters een aantal exemplaren toe van deze proclamatie, vergezeld van een model-inschrijvingsregister met het verzoek deze ter allerspoedigste ter kennis van alle inwoners te brengen. Uit het ingevulde inschrijvingsregister blijkt, dat zich acht vrijwilligers hadden aangemeld, waarvan er blijkens een nominatieve staat uiteindelijk drie werden aangenomen.

De roep 'Te wapen, op de dringende bede van uw Vorst' was ook ter ore gekomen aan de commandant van de rustende schutterij te Zeist. In artikel 213 van de Grondwet was bepaald dat in alle gemeenten welker bevolking binnen de besloten kring of omtrek der gebouwen, 2500 zielen en daarboven bedroeg, als vanouds schutterijen moesten worden opgericht, tot behoud van de inwendige rust. Deze schutterijen dienden in tijden van oorlog en gevaar tegen de aanvallen van de vijand. In andere gemeenten, waartoe Zeist behoorde, moesten in tijden van vrede *rustende* schutterijen worden ingesteld, welke in geval van oorlog dienden als landstorm, tot verdediging des vaderlands. Uit de naam van de Zeister schutterij is al op te maken dat we van de weerbaarheid van dit korps geen al te hoge verwachtingen kunnen koesteren. Dat blijkt ook uit de brief van de Zeister commandant van 12 oktober 1830 aan de burgemees-

ter. Hij schreef dat hij zich af vroeg wat er door hem in zijn genoemde betrekking zou moeten geschieden. De geweren en de wapenrusting zijn, zo schreef hij, in het magazijn opgelegd, maar van de 45 geweren die tot het contingent van Zeist behoorden, waren er 17 stuks defect. Hij vroeg zich verder af of deze geweren niet gerepareerd moesten worden en of de manschappen niet moesten worden opgeroepen om te exerceren.
Er was gelukkig nog enige bedenktijd, want pas op 5 december 1830 verzocht de Gouverneur ad interim de burgemeester om de manschappen, behorende tot de 1e ban der rustende schutterij schriftelijk op te roepen zich te begeven naar Amersfoort, teneinde te worden ingelijfd bij het Mobiele Regiment. Aan de burgemeester werd gevraagd zodanige maatregelen te nemen dat zij onder zijn geleide of onder een lid van de gemeenteraad naar Amersfoort zouden komen. De commandant, kapitein P.H. Brouwer, en de officieren mr. ridder A.C.G. van Rappard en W.J.A. van Romondt waren al in Amersfoort om de komst voor te bereiden.
Op 6 december 1830 liet commandant Brouwer een brief bij de burgemeester bezorgen met het verzoek de trom van de schutterij aan zijn compagnie te lenen, totdat de beloofde trommen zouden zijn ontvangen.
In de brief, waarin de schutters werden opgeroepen zich op donderdag 9 december 1830 te melden, schreef de burgemeester o.m.: *'Getrouw aan de roepstem van eere en plicht van Nederlandsch Geliefden Koning gaat gij de wapenen opvatten tegen oproer en geweld ... Spoedig breke de dag aan, op welke wij uwe terugkomst vieren en het geredde en dankbare vaderland geve U de naam van hunne verlossers. Tot uwe officieren, die U zijn vooruitgegaan, zal ik U begeleiden en met de wens van één onzer geliefden volksliederen, waarvan ik U, uit naam van de heer Ouwerkerk de Vries, ieder een exemplaar zal doen uitreiken, zij steeds Uw leus: LEVE DE KONING, HEIL AAN HET VADERLAND.'*
Uit een ongedateerde conceptbrief van de burgemeester aan de schutters blijkt dat het thuisfront hen niet vergat. De burgemeester stuurde *'als bewijs dat onze brave schutters als verdedigers van Koning*

en Vaderland niet door ons worden vergeten' aan ieder een pakje tabak met de wens: *'dat zij denzelven na geëindigde diensttijd, rustig, onder het aandenken aan hunne vrienden, mogen gebruiken.'*

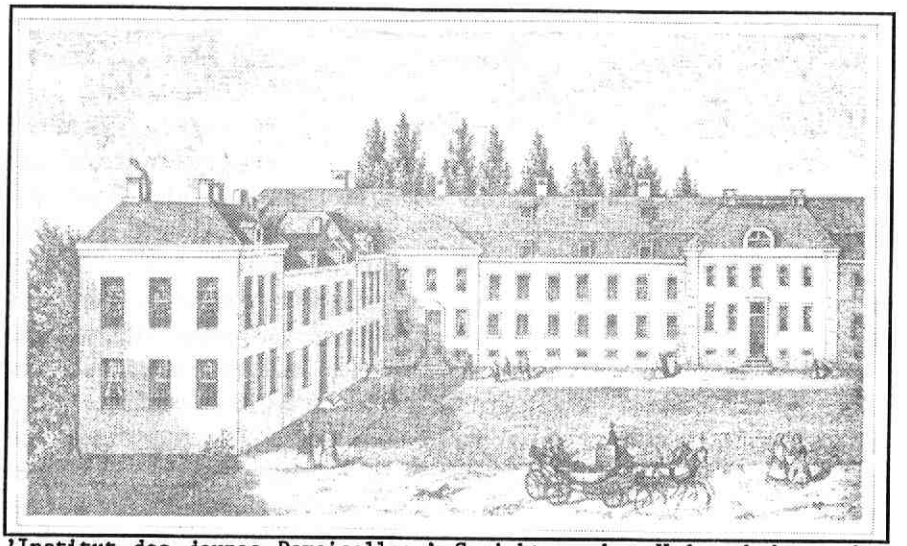

'Institut des jeunes Demoiselles.' Gezicht op het Weduwenhuis en het Zusterhuis, waarin de meisjeskostschool was gehuisvest, ca. 1840-1850 (Rijksarchief Utrecht).

Het was ongetwijfeld een hoogtepunt voor de Zeister schutters, toen burgemeester Van Bern op 13 april 1831 in Bergen op Zoom het vaandel der Utrechtsche Provinciale Schutterij aan de provinciale commandant, kolonel J.D.C.C.W. baron d'Ablaing van Giessenburg kwam aanbieden. Aardige bijkomstigheid was dat het vaandel was gemaakt door de bewoonsters van het meisjesinternaat van de Evangelische Broedergemeente.
Bij brief van 22 april 1831 werden de namen der 'jonge jufvrouwen van het Instituut van den heer Früauf te Zeijst' toegezonden aan kolonel d' Ablaing. Het waren: Johanna Frederika Louize Schröder uit Utrecht, Adelaide Catharina Hooreman uit 's-Gravenhage, Engelina Johanna Jacoba Villerius uit Heenvliet, Johanna Elizabeth

Betz uit Vlaardingen, Maria Elizabeth Koch uit Amsterdam, Maria Adriana Ras uit Utrecht, Maria Jeannette van Doesburgh uit Wamel, Johanna Rinske de Wal uit Leeuwarden, Geertruida Kwak uit Zwartewaal, Wilhelmina Albertina Jorissen uit Rotterdam, Clara Maria Betz uit Vlaardingen, Johanna Helena Villerius uit Heenvliet, Anna Magdalena van Dam uit Utrecht, Johanna de Wal uit Leeuwarden, Johanna Maria Clasina van Bern uit Zeist, Clasina Geertruida Los uit Nieuw-Beijerland, Christina Margaretha Weijmar uit Leiden, Catharina Eck uit Rotterdam, Catharina Maria Rochussen uit Rotterdam, Elizabeth Wilhelmina Boss uit Rotterdam, Anna Petronella Burman de la Bassee uit Zeist, Margaretha Ida Pijnappel uit Amsterdam, Maria Cornelia Brouwer uit Zeist en Anna Anthonia Brouwer uit Zeist.

Het is duidelijk dat alle militaire inspanningen de schatkist handenvol geld gingen kosten. Omdat alle door de koning aangewende maatregelen om op de geopende kredieten de nodige geldmiddelen te verkrijgen mislukten, moest hij wel andere maatregelen nemen. Dit gebeurde bij wet van 22 november 1830 (Stbl. nr. 81) *'tot eene betaling bij wege van leening, in evenredigheid der directe belastingen en tot het daarstellen van schatkist-biljetten'*. Het kwam er op neer dat door middel van aanslagen in de grond- en personele belasting het benodigde kapitaal van *f* 14.000.000 werd verkregen. Daartegenover kregen de aangeslagenen z.g. recepissen, schatkistbiljetten. De biljetten zouden later o.a. kunnen worden gebruikt tot betaling van de helft van vorderingen ten laste van het Rijk.
Eind november schreef de burgemeester van Zeist aan de minister van Financiën dat enige vaderlandslievende ingezetenen van Zeist een advertentie in de Utrechtse Courant hadden laten plaatsen, met de mededeling dat zij *'geen recepissen wensten te ontvangen, maar hunne quitantien ten voordelen van de Staatsschatkist zouden aanbieden'*. De burgemeester vroeg de minister, anderen ten voorbeeld, daaraan zodanige publiciteit te geven. De minister zag er blijkbaar wel brood in, want hij schreef op 24 november terug, dat hij het zo'n belangeloos bewijs van vaderlandsliefde vond, dat hij het

bericht openbaar zou aankondigen in de Staatscourant. Op 28 december 1830 bevestigde de staatsraad administrateur der directe belastingen de goede ontvangst van 58 recepissen ter waarde van *f* 2.573,02, welke door de inwoners van Zeist en één uit Driebergen aan den lande waren geschonken. Het bericht van ontvangst was inmiddels ook doorgezonden aan de minister van Financiën, door wiens zorg op 27 december 1830 de gebruikelijke vermelding in de Staatscourant had plaatsgevonden: *'Verzoekende de geëerde gevers voor deze blijk van vaderlandsliefde te bedanken'*.
In de loop van 1831 was er nog meer geld nodig. Bij wet van 13 april 1831 (Stbl. nr. 9) werd een vrijwillige geldlening goedgekeurd van *f* 42.000.000 en bij wet van 28 juni 1831 (Stbl. nr. 20) één van *f* 38.000.000.

Behalve voor het militaire apparaat was er ook geld nodig voor de achtergebleven betrekkingen. Aanvankelijk waren er fondsen van vrijwillige bijdragen, waaruit deze kosten konden worden betaald, maar op den duur lukte dat niet meer. Het koninklijk besluit van 10 december bracht daarvoor de oplossing (Prov. Blad nr. 99). Daarin werd de mogelijkheid gegeven om het tekort over de ingezetenen om te slaan en de gelden ter beschikking te stellen aan de commissie, die met de uitdeling belast was.
In het voorjaar van 1832 was in Zeist het moment aangebroken om van deze regeling gebruik te maken. In de raadsvergadering van 16 maart 1832 werd daarom het volgende besloten:

Artikel 1

De benodigde gelden tot verzorging van vrouwen en kinderen van vrijwillig uitgetrokken militairen of van schutters, die tot de eerste (heer)ban behoren en zich in werkelijke dienst bevinden, berekend op een maandelijkse som van *f* 100 en mitsdien op *f* 1300 per jaar, zal voor het jaar 1832 over de ingezetenen van Zeist worden omgeslagen.

[Met "maandelijks" wordt blijkbaar een vierwekelijkse periode bedoeld].

Artikel 2

Tot basis van deze omslag zal worden genomen de aanslag van

iedere ingezetene in de personele belasting over 1831 en wel volgens de hoofdsom der vier eerste grondslagen.

Artikel 3

Personen, welke over 1831 in deze gemeente geen personele belasting betaald hebben, zullen worden aangeslagen naar evenredigheid van andere met de hunne gelijkstaande percelen.

Artikel 4

Aanslagen beneden de *f* 8,- in hoofdsom der vier eerste grondslagen, zullen niet in aanmerking komen, gelijk ook mede niet die van bekende onvermogenden.

Artikel 5

De logementhouders en tappers zullen slechts volgens de helft van hunne aanslag worden belast.

Artikel 6

Daar de hoofdsom der personele belasting volgens de vier eerste grondslagen, in voege voorgeschreven, bedraagt: *f* 3.755,- en die der logementhouders en tappers *f* 212,-, waarvan de helft is *f* 106,- en alzo tesamen *f* 3.861,-. Terwijl de benodigde som begroot wordt op *f* 1.300,-, zo volgt hieruit dat iedere belastingschuldige 35 % van de hoofdsom zijner aanslag in het personeel zal moeten betalen.

Artikel 7

De betaling zal moeten geschieden in vier gelijke termijnen, te weten:
de eerste betaling voor of op 15 april 1832,
de tweede betaling voor of op 1 juli 1832,
de derde betaling voor of op 1 oktober 1832,
de vierde betaling voor of op 31 december 1832,
in handen van de plaatselijke ontvanger te Zeist, op straffe anders daartoe door parate executie te worden genoodzaakt.

Artikel 8

Indien de schutters van den eersten ban en de vrijwillig dienende militairen voor het einde dezes jaars naar hunne haardsteden mogten worden teruggezonden, zal deze omslag niet verder worden ingevorderd dan als noodig zal worden bevonden, om de tot op dat tijdstip gedane uitgaven te bestrijden.

Op grond van bovenstaande bepalingen heeft de gemeenteraad geformeerd den volgende omslag.

[De hierna volgende omslag is voor zover mogelijk aangevuld met een (globale) adressering. Daarbij is vooral gebruik gemaakt van het volkstellingsregister en van kadastrale gegevens. Omdat er enerzijds huurders op vermeld zijn die niet in het kadaster vermeld staan en anderzijds eigenaren van huizen die niet in Zeist woonden, konden niet alle adressen worden opgespoord. Vermeld worden hier de namen der belastingplichtigen, hun beroep, de hoofdsom der personele belasting volgens de eerste vier grondslagen en, voorzover gevonden, het adres.]

Namen en voornamen der belastingplichtigen, beroep, hoofdsom der personele belastingen volgens de eerste vier grondslagen:

1. Achterbergh, Hendrik, melkboer, *f* 9,-
2. Altena, Johannes van, molenaar, *f* 18,-, Driebergseweg/Molenweg
3. Beest, mevr. de wed. van, rentenierse, *f* 89,-, Utrechtseweg 'Lommerlust'
4. Bern, F.N. van, burgemeester, *f* 55,-, Utrechtseweg 'Weltevreden'
5. Blanken, Hendrik, metselaar, *f* 32,-, 1e Dorpsstraat
6. Brinck, wed. E. van den, schildster, *f* 30,-, 1e Dorpsstraat
7. Broederhuis, *f* 140,-, Broederplein
8. Brouwer, P.H. fabrikant, *f* 89,-, Zusterplein
9. Brouwer, wed. G.M., fabrikante, *f* 59,-, Zusterplein
10. Burman de la Bassecour, P.C., rentenier, *f* 46,-, Zusterplein
11. Calker, L.H. van, kantoorbed., *f* 15,-, Broederplein
12. Calker, P.Ch., lijmzieder, *f* 15,-, Broederplein
13. Carp, wed. R., rentenierse, *f* 51,-, Zusterplein
14. Croese Ezn, H., koopman, *f* 25,-
15. Dam, de erven W.A. van, koopman, *f* 38,-Dorpsstraat
16. Dorrestijn, Jan, landman, *f* 8,-
17. Dijk, Cornelis van, landman, *f* 9,- 'Onder Cattenbroek'
18. Dijk, Jochem van, landman, *f* 9,- 'Onder Stoetwegen'
19. Dijk, Willem van, landman, *f* 9,-
20. Dijk, Albert van, landman, *f* 9,- 'Onder Cattenbroek'
21. Eck, Jacobus van, schipper, *f* 18,-, Waterigeweg

22. Forster, C.H., logementhouder, *f* 22,-, het Huis ter Heide
23. Fraissinet, de heer, rentenier, *f* 47,-
24. Fries, C.P., smid, *f* 29,-, Lageweg
25. Ghesel, C.I.J. van, zonder beroep, *f* 109,- Utrechtseweg 'Veelzigt'
26. Gildemeester, D.J., landeigenaar, *f* 55,-, Soestdijkerweg 'Ewijckshoeve'
27. Grassman, J.C., horlogemaker, *f* 15,-, Broederplein
28. Haar, wed. T. van de, landbouwster, *f* 9,-
29. Hartwigsen, Christian, schilder, *f* 48,-, Broederplein
30. Heeckeren Wierse, W.Fr. baron van, landeigenaar, *f* 70,-, Amersfoortseweg 'Beukbergen'
31. Heeckeren van Brandsenburg, W.R. baron van, lid Ged.St., *f* 67,-, 2e Dorpsstraat 'Beek en Royen'
32. Helder, J.S., voorstanderes, *f* 9,-, Zusterplein
33. Hellström, C.P., winkelier, *f* 31,-, Broederplein
34. Hengst, Cornelis Maria v., landeigenaar, *f* 74,-
35. Herngreen, Peter, winkelier, *f* 31,-, Broederplein
36. Hoenderdal, Gijsbert van, landman, *f* 8,-, 'Onder Cattenbroek'
37. Hogguer, douairière P.I., rentenierse, *f* 56,-, Utrechtseweg/Montaubanstraat
38. Hootse, Hermanus, tolgaarder, *f* 8,-, Utrechtseweg
39. Höver, H.D., koperslager, *f* 24,-, Broederplein
40. Hubert, F.A., pottebakker, *f* 23,-, Austerlitz
41. Huydecoper van Zeist, J.E., landeigenaar, *f* 182,-, 'Slot Zeist'
42. Instituut van Jonge Heren, *f* 57,-, Broederplein
43. Instituut van Jonge Jufvrouwen, *f* 58,-, Zusterplein
44. Jagt, G. van der, voorstander, *f* 37,-, Broederplein
45. Jorissen, J.F., rentenierse, *f* 39,-,
46. Justi, wed. C., rentenierse, *f* 13,-
47. Kaulfusz, wed. C., badkuiphoudster, *f* 52,-, Zusterplein
48. Kellerman, C.M., zonder, *f* 9,-
49. Kien, wed., rentenierse, *f* 59,-
50. Klomp, Johannes, kleermaker, *f* 10,-, 2e Dorpsstraat
51. Kol, Jan, koopman, *f* 72,-, Driebergseweg 'De Breul'

52. Kortschot, Cornelis, tapper, *f* 4,-
53. Kuyper, Jan, wijnkoper, *f* 70,-, Amersfoortseweg 'Zandbergen'
54. Laer, wed. Joh. van, rentenierse, *f* 87,-, Broederplein
55. Laer, wed. Jacob van, landeigenares, *f* 70,-, Zusterplein
56. Liefde, Pieter de, winkelier, *f* 14,-
57. Liefde, Dirk de, tapper, *f* 7,-, 1e Dorpsstraat
58. Liefrink, Gerardus, logementhouder, *f* 30,-, 1e Dorpsstraat 'Hof van Holland'
59. Loghem, Hermanus van, bakker, *f* 15,-, 2e Dorpsstraat
60. Loon, J.W. van, landeigenaar, *f* 77,-, Utrechtseweg 'Schaerweijde'
61. Loon Jzn, W. van, landeigenaar, *f* 41,-, Utrechtseweg 'Paviljoen'
62. Lotz, wed. J.W., distributrice, *f* 9,-, Broederplein
63. Luden, A., koopman, *f* 72,-
64. Lund, Niels, timmerman, *f* 17,-
65. Mandersloot, Jan, landman, *f* 9,-, 'Onder Stoetwegen'
66. Meijers, P.C., winkelier, *f* 8,-, 1e Dorpsstraat
67. Metzger, J.M., winkelier, *f* 15,-, 1e Dorpsstraat
68. Ouwerkerk de Vries, J. van, rentenier, *f* 104,-, Broederplein
69. Pel, Gijsbert, wagenmaker, *f* 9,-, 1e Dorpsstraat
70. Place, F.P., doctor, *f* 31,-, Broederplein
71. Poll, H. van de, houtzaagm, *f* 58,-, Utrechtseweg 'Zandenhoef'
72. Pruijs, A.C., zonder, *f* 8,-
73. Rappard, A.C.G. van, ontvanger, *f* 39,-, Driebergseweg 'Kleine Breul'
74. Romondt, W.J.A. van, ontvanger, *f* 52,-, Driebergseweg 'Klein Schoonoord'
75. Romondt, Otto van, Ged. Staten, *f* 67,-, Driebergseweg 'Schoonnoord'
76. Rijn, Hendrik van, landman, *f* 12,-
77. Rijn, Jan van, landman, *f* 8,-
78. Sandbrink, wed., buiten beroep, *f* 46,-
79. Scherpenzeel Jzn, Arnoldus van, vleeshouwer, *f* 27,-, 2e Dorpsstraat
80. Schilling, G.F., broodbakker, *f* 16,-

81. Schneiders, C.L., logementhouder, *f* 27,-
82. Schlegel, wed. G.A., zonder beroep, *f* 37,-, Zusterplein
83. Schouten, Gerrit, landman, *f* 9,-, 'Onder Stoetwegen'
84. Schröder, E.C., landeigenaar, *f* 66,-, Driebergseweg 'Sparrenheuvel'
85. Smorenburg, Gerrit, tapper, *f* 5,-
86. Snellen, F.A., med. doctor, *f* 34,-, 1 Dorpsstraat
87. Soest, Gijsbert van, landman, *f* 8,-, 'Onder de Breul'
88. Stephan, J.G., kleermaker, *f* 11,-, Broederplein
89. Stevens, Albertus, smid, *f* 11,-, 1e Dorpsstraat
90. Stoop, J.B., landeigenaar, *f* 45,-, Utrechtseweg/Montaubanstraat
91. Taets van Amerongen van Woudenberg, J.Br., landeigenaar, *f* 82,-, 'Kersbergen'
92. Tets, douairière van, zonder, *f* 34,-
93. Thiel, C.W., knopenmaker, *f* 40,-, Broederplein
94. Verbeek, C.H.W., burgemeester van Rijsenburg, *f* 23,-, Koppeldijk/Kroostweg 'De grote Koppel'
95. Verdonk, Fred., koopman, *f* 22,-, Jufferstraat
96. Verdonk Mzn, Arie, timmerman, *f* 21,-
97. Verdonk, Gijsbert, broodbakker, *f* 17,-, 2e Dorpsstraat
98. Verdonk, J.J., broodbakker, *f* 12,-, 1e Dorpsstraat
99. Verdonk Nzn, Arie, timmermanskn., *f* 8,-
100. Vermeer, Hendrik, winkelier, *f* 10,-
101. Vermeulen, Jan, tapper, *f* 11,-, 1e Dorpsstraat 'De Zwaan'
102. Versteeg, Maas, timmerman, *f* 18,-
103. Voombergh, Albert, landeigenaar, *f* 63,-, Driebergseweg 'Hoog Beek Royen'
104. Vulpen, Cornelis van, landman, *f* 11,-, 'Onder Cattenbroek'
105. Walkart, G.L., rentenier, *f* 39,-, Het Rond/2e Dorpsstraat
106. Weiss, J.B.S., koopman, *f* 22,-, Broederplein
107. Weiss, C.A.G., koopman, *f* 40,-, Broederplein
108. Wijk, Teunis van, wagenaar, *f* 17,-, 2e Dorpsstraat/Laan van Beek en Royen

Totaal *f* 3.861,- waarvan 35% bedraagt *f* 1.351,35

We hebben gezien hoe het thuisfront reageerde op de buitengewone omstandigheden. Maar hoe ging het aan het echte front?
Een legendarische heldendaad uit de vaderlandse geschiedenis was de aktie 'Dan liever de lucht in' van J.C.J. van Speyk, op 5 februari 1831. Het schip raakte in de haven van Antwerpen op drift en kwam bij een kade terecht, waarop een menigte woedende Belgen het dreigde in te nemen. Van Speyk weigerde zich over te geven en ging met een brandende sigaar het kruitruim binnen. Bij de explosie die volgde werd het grootste gedeelte der opvarenden gedood, maar de eer van Nederland was gered.
Een andere mijlpaal was de 'Tiendaagse veldtocht' van 3 tot 12 augustus 1831, waarbij enkele overtuigende militaire successen werden behaald. Maar het effect van de overwinning ging spoedig verloren, toen Franse troepen de zuidelijke grens overtrokken, waarna het Nederlandse leger zich haastig terugtrok. Grote veldslagen waren er in de komende jaren niet meer, mogelijk wel schermutselingen in het grensgebied.

Op een nominatieve staat van maart 1832 staan de namen van drie overleden Zeistenaren. Het waren Jan de Gooijer, schutter, overleden in het hospitaal in Den Haag, en schutter Jan Vermeulen en korporaal B. Wisman, beiden overleden op de ziekenzaal in Bergen op Zoom. Het is overigens niet zeker of het overlijden een gevolg was van oorlogshandelingen.
Bij K.B. van 5 april 1832 nr. 82 werd eervol ontslag verleend aan mr. ridder A.C.G. van Rappard als kapitein bij het 3e Bataljon van de Afdeling Mobiele Utrechtse Schutterij. De commandant van het 3e Bataljon stuurde op 18 juli 1832 aan de burgemeester van Zeist het Metalen Kruis voor Vrijwilligers met dito lint met verzoek het te willen uitreiken aan de heer Van Rappard, ontvanger van Driebergen en Doorn, wegens bewijs van aandenken, als hebbende deelgenomen aan de krijgsverrichtingen in 1830/1831. Deze onderscheiding was door de koning ingesteld bij K.B. van 12 september 1831.
In augustus 1834 kwam voor de Zeistenaren een eind aan de

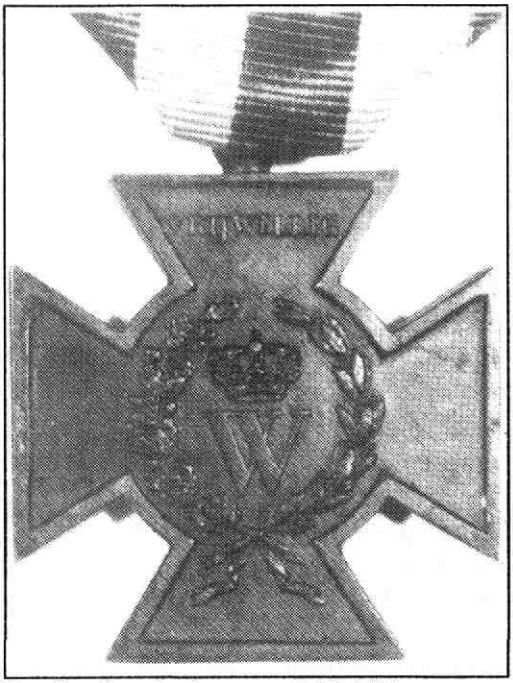

Het Metalen Kruis voor Vrijwilligers.

militaire activiteiten. De generaal-majoor, belast met het waarnemen van het provinciale commandement, schreef op 28 augustus 1834 aan de burgemeester van Zeist dat de volgende dag een gedeelte van het 3e Bataljon der afdeling Utrechtse Schutterij in Zeist zou aankomen, ten einde in die gemeente nachtkwartier te houden om de daaropvolgende dag de mars naar Amersfoort te vervolgen. Hun sterkte bedroeg ongeveer 400 man.

Op 1 september 1834 werd de volgende openbare kennisgeving onder de aandacht van de inwoners van Zeist gebracht: *'De burgemeester van Zeist, geïnformeerd zijnde dat verscheidene ingezetenen voornemens zijn, ter gelegenheid van het schuttersfeest op woensdag den 3 dezer, hunne huize te verlichten, heeft gemeend zulks ter kennis van de overige ingezetenen te moeten brengen, teneinde hen in staat te stellen, dit loffelijk voornemen na te volgen, teneinde dit feest alle luister bij te zetten.'*

Ook op het Slot was er een feest, getuige de volgende uitnodiging: *'De Edelachtbare Heeren Burgemeester, Gemeenteraden en Secretaris van Zeyst worden verzocht het feest bij te wonen, hetwelk de heer Huydecoper van Zeyst voornemens is te geven op woensdag 3-9 ter gelegenheid van de terugkomst der uitgetrokken schutters om 3 uur op het Slot te Zeyst.'*

Er volgden nog een Metalen Kruis voor Vrijwilligers voor de 1e

luitenant W.J.A. van Romondt en voor de schutters Jacobus de Kruyf en Leendert van Barneveld. Daarmee was voor Zeist een eind gekomen aan de strijd tussen Nederland en België, die pas in 1839 definitief eindigde met volledige onafhankelijkheid van België.

L. Visser

Noten

1. De personele belasting was een directe belasting, geheven ter zake van het gebruik van in Nederland gelegen gebouwen en toebehoren voor zover zij dienden tot woning of gemak van de gebruiker. In 1832 waren er de volgende zes grondslagen: 1. huurwaarde; 2. haardsteden; 3. deuren en vensters; 4. meubilair; 5. dienstboden, en 6. paarden. Bij de grondslag huurwaarde werd 4% van de onzuivere huurwaarde geheven van woningen boven *f* 30,- per jaar. De haardsteden werden belast naar een oplopend tarief (één schoorsteen *f* 0,40, twee schoorstenen elk *f* 0,75 en drie elk *f* 1,75). Voor deuren en vensters betaalde men *f* 0,40 tot *f* 1,10 naar de grootte. Maar niet naar de grootte van de deuren of ramen, maar naar de grootte van het aantal inwoners der gemeente. Het feit dat in de grootste gemeenten het meest moest worden betaald, hield blijkbaar verband met de hoeveelheid licht en lucht die daar beschikbaar was. Over de geschatte waarde van het meubilair was men 1 % verschuldigd. Een dienstbode kostte *f* 7,- aan belasting, al naar de omvang van het personeel. De paarden werden belast naar aantal en bestemming.
2. In het artikel 'Beek en Royen' (Bulletin Van de Poll-Stichting, 1980 p. 75) schrijft dr. J. Meerdink: *'Grootvader Van de Poll, de Amsterdamse burgemeester was regent geweest van het Burger Weeshuis, waar de held van Antwerpen, Jan van Speyk, was opgevoed. Van de weinige overblijfselen van die man werd een stukje been op sterk water in 'Beek en Royen' bewaard. Jaarlijks werd het sterke water bij apotheker Huber in de Dorpsstraat ververst. Een beetje bizar, maar het past zo goed bij de sterk aan traditie gehechte, vriendelijke en gemoedelijke Van de Poll-familie.'*

Bronnen

- Archief der gemeente Zeist, 1599-1905, inv.nrs. 151-155, 301, 435, 442-447, 449-509; Gemeentearchief Zeist
- A.C.J. de Vrankrijker, *Geschiedenis van de belastingen*, Bussum 1969.
- P.H. Engels, *De belastingen en de geldmiddelen van den aanvang der Republiek tot op heden*, Utrecht 1862

PAASGEBRUIKEN (2)

Kort nadat het maartnummer 1994 van 'Seijst' was verschenen kreeg ik een advertentie in handen uit de Zeister Courant van 28 maart 1934 met een foto van twee paaskoeien met het onderschrift: *'deze bijzonder le kwaliteit beesten zijn aangekocht door den bekenden slager Schipper, Ds. Nahuyslaan 2.'* Omdat ook deze beesten niet voorzien waren van de hen toegeschreven kransen om de hals en sinaasappelen op de horens neem ik aan, dat die versiering de laatste tijd niet meer werd aangebracht.
In een artikel over oude paasgebruiken in de Zeister Courant van 31 maart 1945 staat: *'tenslotte was nog een gebruik van zeer ouden datum de ommegang door den slager met een Paasos, die rijk versierd was met veelkleurige bloemen en bontgekleurde strikken.'*
Om toch een beeld te krijgen van zo'n versierde koe heb ik de hulp ingeroepen van slager F. Marlet te Driebergen-Rijsenburg, die vorig jaar het 100-jarig bestaan van de zaak had gevierd. Ook hij kon me uit eigen archief niet helpen aan de gewenste foto, maar wel aan een anonieme tekening uit circa 1800 van een paaskoe, compleet met kransen en sinaasappels op de horens. Dit ziende is het begrijpelijk, dat de slagers deze wijze van aankleding van het slachtvee al lang geleden hebben afgeschaft.

Over de oorsprong van het feest van de paasos tasten we nog steeds in het duister. Volgens sommige historici zou de oorsprong liggen in het oude Egypte, terwijl anderen denken dat het te maken zou hebben met een feest van de Druïden.